

Качурін С.Г.

к.ю.н., доцент кафедри правознавства

СНУ ім. В. Даля

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ПРАВА ЄВРОСОЮЗУ НА ПРАВОПОРЯДОК УКРАЇНИ

Підписання Угоди про асоціацію у 2014 році (далі Угода) відкрило новий шлях до правової інтеграції між Україною та Євросоюзом, її подальшого удосконалення й поглиблення, продовжуючи розвиток відносин між сторонами у політичній, економічній, правовій, соціальній та багатьох інших сферах. У цьому зв'язку постає актуальне питання про характер, правові засади, напрямки та інструменти правової співпраці між Україною та Євросоюзом. Практичне значення цього питання пов'язане з пошуками оптимальних шляхів правової інтеграції нашої держави у Євросоюз, як структури, яка об'єднує найбільш розвинуті європейські країни.

На наш погляд, однією з ключових проблем правового співробітництва між Україною та Євросоюзом, є вивчення особливостей взаємодії права Євросоюзу та права України. Їх характер визначає напрямки та правові інструменти інтеграції сторін.

Що стосується Угоди, то з формулювань її положень випливає, що процес правової інтеграції України у Євросоюз має однобічний характер і що дія положень права Євросоюзу в правопорядку України в цілому підпорядковується загальним закономірностям, характерним для відносин європейських інтеграційних організацій з країнами не членами. Тобто мова йде лише про пристосування системи права України до системи права Євросоюзу та систем права держав-членів європейських інтеграційних організацій, а не про зустрічні кроки по шляху зближення правових систем сторін Угоди.

При цьому, однак, важливо враховувати, що дія положень права Євросоюзу у правопорядку України має певну специфіку, обумовлену, насамперед, рівнем розвитку двосторонніх відносин сторін. Зокрема, з правових актів, які визначають засади співробітництва України з Євросоюзом та практики відносин між сторонами, випливає, що дія положень первинного права Євросоюзу в правопорядку України забезпечується насамперед шляхом включення приписів права європейських інтеграційних організацій до Угоди та через гармонізацію законодавства України з правом ЄС.

Відповідно до ст.217 Договору про діяльність ЄС положення Угоди стають обов'язковими для інститутів Співтовариства та держав-членів. Це, однак, не

означає, що вони мають характер прямої дії у правопорядку ЄС, хоча така можливість зовсім не виключається [1, 836].

Інший статус положення Угоди мають у правопорядку України. Зокрема, відповідно до ст.9 Конституції України діючі міжнародні угоди, які були схвалені Верховною Радою, є частиною національного законодавства України. Це означає, що вони отримують статус національних законів з усіма наслідками щодо їх застосування.

Важливо підкреслити, що ніщо не заважає Україні прийняти в разі необхідності, національний правовий акт, який би надав положенням Угоди характер прямої дії у правопорядку України, забезпечивши тим самим можливість закріпленим в Угоді положенням первинного права ЄС безпосередньо регулювати відносини суб'єктів національного права України.

Ще більші можливості для дії норм права Євросоюзу у правопорядку України надає гармонізація законодавства України з правом європейських інтеграційних організацій. На наш погляд, укладення раніше Угоди про партнерство та співробітництво та інших документів, які визначали правові засади співпраці між Євросоюзом та Україною, створило належні передумови для гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу. Тому, з укладенням Угоди, Україна має достатньо широкі можливості у разі необхідності форсувати або призупиняти процес гармонізації своїх правових норм з правом Євросоюзу. Це безпосередньо стосується цілей, засобів та організаційно-правового механізму гармонізації. Мета гармонізації полягає у створенні уніфікованого правового середовища для суб'єктів ринкових відносин. А для цього необхідно нівелювати відмінності у національних правилах, які регулюють ці відносини. Проте гармонізація в рамках асоціації України з Євросоюзом спрямована також на створення сприятливих умов для доступу українських виробників та провайдерів послуг на спільний ринок ЄС та на ринки країн, які визнають стандарти Співтовариства.

Крім того гармонізація українського законодавства з правом Євросоюзу закладає правові засади для появи правового середовища, наближеного до вже існуючого в країнах-членах Співтовариства, і тим самим допомагає залучити бізнесменів з країн-членів європейських інтеграційних організацій до більш активної діяльності в Україні. Така присутність повинна сприяти економічному розвитку країни, а також залученню іноземних інвестицій в українську економіку.

Тим самим гармонізація об'єктивно прискорює інтеграцію України до Євросоюзу. І це визначає особливу зацікавленість України у процесах гармонізації свого законодавства з правом Євросоюзу.

Першим документом, який заклав правові засади для гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу, стала Тимчасова угода між Україною та ЄС про торгівлю та торгівельне співробітництво, підписана 1 червня 1995 року у Брюсселі [2]. Вона набула чинності 1 лютого 1996 року. У травні 1998 року Тимчасову угоду замінила Угода про партнерство та співробітництво.

Положення Угоди щодо гармонізації мають рамковий характер, а їх реалізація вимагає ухвалення правових актів, створення необхідних інституційних механізмів та здійснення відповідних дій як на міжнародному рівні у взаємовідносинах сторін, так й в правопорядку України та Співтовариства.

На кожному з цих рівнів гармонізація здійснюється шляхом використання певних способів. У цьому зв'язку можна виділити кілька способів гармонізації. По-перше – це приєднання до міжнародно-правових документів, які закріплюють міжнародні стандарти у певній галузі. Другий спосіб передбачає ухвалення національних правових актів, положення яких відповідають нормам права ЄС.

Треба зазначити, що гармонізація українського законодавства з правом Євросоюзу шляхом приєднання до міжнародних стандартів може поширюватися й на галузі, які не охоплені співпрацею в межах Угоди. Це стосується, насамперед, сфери трудових та соціальних відносин, міжнародного приватного права тощо. Зокрема, держави-члени Євросоюзу регулюють своє співробітництво у сфері трудових та соціальних відносин не тільки шляхом створення норм права ЄС, але за допомогою міжнародних конвенцій, які приймаються в рамках Міжнародної організації праці (МОП) [1, с.92].

Україна також має можливість приєднатися до конвенцій у галузі міжнародного приватного права, укладених на засадах ст.293 Договору про заснування ЄС і тим самим гармонізувати своє законодавство з європейськими нормами. До них відносяться, зокрема, Конвенція стосовно юрисдикції та забезпечення виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах 1968 року, Конвенція щодо взаємного визнання компаній та юридичних осіб 1968 року, Конвенція щодо усунення подвійного оподаткування прибутків компаній 1990 року, Конвенція про патент Співтовариства 1989 року, Конвенція щодо законодавства з питань, пов'язаних з виконанням договірних зобов'язань [3, с.150-151]

На наш погляд, гармонізація, що здійснюється шляхом приєднання до міжнародних документів, які закріплюють міжнародні стандарти у певних галузях, виступає скоріше як допоміжний спосіб забезпечення приблизної адекватності законів України та права Євросоюзу. Вона, як правило, не є

самодостатньою і вимагає здійснення додаткових правових заходів у формі ухвалення національних актів з метою імплементації положень міжнародних угод, які укладає або до яких приєднується Україна.

Більш поширене застосування у відносинах між Україною та Євросоюзом отримав інший спосіб гармонізації - це прийняття національних правових актів, положення яких повинні відповідати нормам права ЄС. Сферами гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу є захист прав на інтелектуальну власність, митна справа, право компаній, банківська справа, бухгалтерський облік компаній, податки, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупки, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист права споживачів, технічні правила і стандарти, ядерна енергія, транспорт, промисловість, сільське господарство, енергетика, відмивання грошей, соціальна сфера, діяльність малих та середніх підприємств, статистика тощо.

З боку Євросоюзу передбачено надання технічної допомоги з метою здійснення заходів щодо гармонізації. Така допомога повинна включати обмін експертами, завчасне надання інформації стосовно законодавства Євросоюзу, організацію семінарів, професійну підготовку, допомогу у здійсненні перекладів законодавства Співтовариства у відповідних секторах, розробку необхідних документів.

Перш за все треба звернути увагу на те, що Україна сама може вирішувати, яка галузь законодавства вважатиметься пріоритетною для гармонізації, беручи до уваги національні інтереси. Особливе значення надається створенню механізму для управління процесом гармонізації на національному рівні за допомогою організаційних засобів. Такий механізм включає скринінг, засоби контролю, оцінки впливу, уточнення пріоритетів тощо.

Здійснюючи гармонізацію, Україна повинна враховувати те, що цей процес має односторонній характер, оскільки при цьому не йдеться про взаємні кроки з обох сторін по узгодженню своїх правових норм, а тільки про зміни в українському законодавстві з метою його гармонізації з нормами права Євросоюзу. Україна фактично ніяким чином не може впливати на процес нормоутворення в системі Євросоюзу, а тільки виступає як дестінація правових приписів Євросоюзу.

Таким чином, в Україні вже створений організаційно-правовий механізм для регулювання процесу гармонізації законодавства України з правом Євросоюзу. Проте цей механізм потребує свого вдосконалення.

Основними кроками у цьому напрямку повинні стати:

- вивчення права Євросоюзу, яке стане об'єктом гармонізації;
- розробка перспективних планів у галузі гармонізації;

- переклад відповідних нормативно-правових актів Євросоюзу на українську мову;
- оптимізація діяльності урядових установ, які займаються гармонізацією законодавства України з правом Євросоюзу;
- створення механізмів співпраці між європейськими інтеграційними організаціями та Україною, які координуватимуть процес гармонізації шляхом надання інформації про зміни у законодавстві Євросоюзу.
- створення в Україні на постійній основі центру з перепідготовки працівників державних установ, які відповідають за гармонізацію.

Проте, процес гармонізації національного законодавства України з правом Євросоюзу поки що не набув необхідної динаміки, яка існує в сусідніх країнах Центральної та Східної Європи. Явно затягується вивчення досвіду сусідів. Не працює належним чином в цьому напрямку Верховна Рада України, від якої багато в чому залежить організація та наповнення конкретним змістом процесу приведення проектів актів законодавства країни у відповідність з нормами ЄС.

Таким чином, вагому складову зближення України з європейськими інтеграційними організаціями становить поглиблення впливу права Євросоюзу на її внутрішній правопорядок. Основними засобами такого впливу є угода про асоціацію України з ЄС та гармонізація законодавства України з правом Євросоюзу.

Література:

1. О. J. 1996, L 071.
2. Татам А. Право Європейського Союзу : Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Переклад з англійської. – К., 1998. – 424 с.
3. Isaac G. Droit communautaire general. – P., 1998. – 361 p. Isaac G. Droit communautaire general. – P., 1998. – 361 p.